

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Κοσμητεία
Καθηγητής Αχιλλεύς Γ. Χαλδαιάκης

Διεύθυνση και επιμέλεια έκδοσης
Καθηγητής Γεράσιμος Γ. Ζώρας

ΤΟΜΟΣ ΜΕ΄ 2020-2021
ΑΘΗΝΑ 2021

ΔΩΡΑ ΜΕΝΤΗ

ΕΔΙΠ, Τμήμα Φιλολογίας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΩΔΗΣ

Πρότυπο Γενικό Λύκειο

Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης

«ΣΤΟΝ ΒΩΜΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ»
ΑΠΟ ΤΟΝ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟ ΕΩΣ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ
ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥΣ
(ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΩΣ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ)
ΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΜΕ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η Επανάσταση του 1821 υπήρξε μια σειρά πολεμικών, πολιτικών και κοινωνικών γεγονότων πολύ μεγάλης σημασίας, όχι μόνο για τους Έλληνες αλλά και για ολόκληρη την Ευρώπη. Παίρνοντας τη σκυτάλη από τα εθνικά και συνταγματικά κινήματα της Ισπανίας και της Ιταλίας, ο αγώνας των Ελλήνων για «πολιτική ύπαρξη και ανεξαρτησία» κρατούσε ζωντανά τα μεγάλα προτάγματα του Διαφωτισμού, της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης, σε μια εποχή που αυτά έμοιαζαν να σβήνουν στην Ευρώπη της Ιεράς Συμμαχίας. Σε αυτό το πλαίσιο η ελληνική επανάσταση έγινε παγκοσμίως γνωστή και δημιούργησε ένα ισχυρό φιλελληνικό ρεύμα. Καθώς κλονίζονταν τα θεμέλια του απολυταρχισμού και της αποικιοκρατίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η εθνική αυτοδιάθεση αποτέλεσαν τις βασικές διεκδικήσεις της εποχής.

Ο Ρήγας είχε διακηρύξει την ανάγκη μιας Ομοσπονδίας Βαλκανικών Κρατών, βασισμένης στο αξιακό σύστημα της Ισονομίας, της Ισοπολιτείας και της Οικουμενικότητας. Οραματίστηκε τη συνεργασία των υπόδουλων βαλκανικών λαών για την απελευθέρωσή τους από τον οθωμανικό ζυγό και τη δημιουργία ενός ευνομούμενου κράτους, όπου θα κυριαρχούσε η ελληνική γλώσσα και παιδεία. Με το Σύνταγμά του, θεωρείται ο πρόδρομος των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δι-

Επιστημονική Επετηρίς

καιωμάτων, ανεξάρτητα από θρησκευτικά, φυλετικά, πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά, καθώς ορίζει την ισότητα, την ελευθερία, την προσωπική ασφάλεια και την ιδιοκτησία ως προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του ανθρώπου.

Πρωτεργάτης των επαναστατικών ιδεών και από τους πρώτους πεσόντες στο «βωμό της Πατρίδος», σύμφωνα με τον τίτλο που δανειζόμαστε από την ομώνυμη ωδή (1826) του Ανδρέα Κάλβου, ο Ρήγας επιλέχθηκε ως ο θεμέλιος λίθος για τη συνεργασία μας. Η δημιουργία των Λογοτεχνικών Ανθολογιών εκ μέρους της Δώρα Μέντη και η εκπαιδευτική χρήση του υλικού από τον Γιώργο Θώδη, θα ήταν η προσωπική μας συμβολή στον εορτασμό των 200 χρόνων από την επανάσταση. Η δράση με αντικείμενο «Ποίηση και ιστορία: μορφές του '21», σχεδιάστηκε και απευθύνθηκε στους μαθητές της Β Τάξης του Πρότυπου Γενικού Λυκείου Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης. Ξεκίνησε το σχολικό έτος 2019-2020 και ολοκληρώνεται την τρέχουσα σχολική χρονιά 2020-2021. Τη δεύτερη σχολική χρονιά ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας επιλέχθηκε για πολλούς λόγους σαν επιστέγασμα της συνεργασίας μας.

Το συνολικό έργο του Καποδίστρια προάσπισε, κατά το δυνατόν, τις θεμελιώδεις αρχές του φιλελευθερισμού που δύσκολα εκφραζόταν στην πολιτική σκηνή της εποχής του. Στη συνέχεια ο ρόλος του ως Κυβερνήτη της Ελλάδας ήταν πρωταρχικός τόσο για τη δημιουργία του νεοσύστατου κράτους όσο και για το βαθύτερο νόημα της θυσίας του στο «βωμό της Πατρίδος». Προχώρησε με τόλμη στην οργάνωση της δημόσιας διοίκησης, ανασύστησε την οικονομία και την εκπαίδευση, ανασύνταξε τον στρατό, τη δικαιοσύνη, την υγεία, τη γεωργία, έδωσε διπλωματικές μάχες για την επέκταση της ελληνικής επικράτειας. Τα δύο τελευταία χρόνια, με αφορμή την εθνική μας επέτειο, ο Καποδίστριας κυριαρχεί στο λογοτεχνικό προσκήνιο της πεζογραφίας μας αποτυπώνοντας τη ζωή και το έργο του σε όλες τις φάσεις του κοινωνικού και του πολιτικού του βίου. Τα σύγχρονα αυτά λογοτεχνικά έργα δεν μας απασχόλησαν. Ο συνολικός σχεδιασμός και η εκπαιδευτική δράση είχε αποκλειστικά ιστορικό περιεχόμενο: πώς αποτυπώθηκε η μορφή του Κυβερνήτη στα ποιήματα των συγχρόνων και των μεταγενεστέρων του, από τον 19^ο ως τον 21^ο αιώνα.

Η διετής αυτή συνεργασία μας αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος «Μέθοδοι προσέγγισης στη διδασκαλία της νεοελληνικής λογοτεχνίας» που διδάσκεται στον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας από την Ε.ΔΙ.Π. Δώρα Μέντη, η οποία έχει εργαστεί 25 χρόνια στη δευτεροβάθ-

«Στον βωμό της πατρίδος»

μια εκπαίδευση, διατηρεί στενούς δεσμούς με τα σχολεία και ειδικότερα με την Ευαγγελική Σχολή, όπου έχει υπηρετήσει 15 συναπτά έτη στο Γυμνάσιο. Η εκπαιδευτική δράση έχει αρκετά υψηλές απαιτήσεις κριτικού ελέγχου και ιδεολογικού προβληματισμού απέναντι στα ιστορικά γεγονότα και τα πρόσωπα, απευθύνθηκε αποκλειστικά στο Λύκειο όπου υπηρετεί ο Γιώργος Θώδης και εφαρμόστηκε διαδοχικά στο μάθημα της Νεώτερης Ιστορίας της Β Λυκείου. Αμφότερα τα μέρη, διδάσκοντες και διδασκόμενοι, έχουν στενούς δεσμούς με το εκπαιδευτικό περιβάλλον της Ευαγγελικής Σχολής, η εγγύτητα αυτή διευκόλυνε σημαντικά την επικοινωνία και ευόδωσε τη συνεργασία.

Τόσο η αρχική ιδέα όσο και το συνολικό μας εγχείρημα γεννήθηκαν μέσα από μια ουσιαστική ανάγκη να ερευνήσουμε βαθύτερα το παρελθόν, να εξετάσουμε διάφορες, σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητες, πηγές, να δούμε κριτικά τις προσεγγίσεις, να ελέγξουμε τον βαθμό της μυθοπλασίας ή της μυθοποίησης που δημιουργεί η λογοτεχνία, να συνειδητοποιήσουμε ποια εικόνα επικράτησε και τι πιστεύουμε σήμερα. Η επιλογή της μορφής και της μεθόδου διδασκαλίας σχετίστηκε εξ αρχής με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, καθώς και με τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου θέματος. Με αυτόν τον τρόπο το υλικό κάθε Ποιητικού Ανθολογίου έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές και στον διδάσκοντα να εξετάζουν πολύπλευρα μέσα από λογοτεχνικές, ιστορικές, λαογραφικές και γλωσσικές «διαδρομές» το ιστορικό φαινόμενο. Οι μαθητές, με ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, κλήθηκαν να προσεγγίσουν τα επιλεγμένα κείμενα. Μέσα από τη συγκριτική μελέτη των κειμένων εξέτασαν πώς διαμορφώθηκε στο πέρασμα του χρόνου, στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως, η αντίληψη σχετικά με τη σημασία, τον χαρακτήρα και τους πρωταγωνιστές της Επανάστασης του 1821, και συνέδεσαν την τελική κρίση τους με το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της λογοτεχνικής συγγραφής. Η συγκυρία, φυσικά, με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν ήταν η κατάλληλη. Το εγχείρημα όμως, παρά τις δυσκολίες, σε γενικές γραμμές υλοποιήθηκε και έδωσε επαρκείς καρπούς.

Συγκεκριμένα, κατά το σχολικό έτος 2019-2020 δουλέψαμε δια ζώσης (με εξαίρεση την άνοιξη του 2020, που είχαμε αποκλειστικά διαδικτυακή επικοινωνία) με 27 μαθητές του Β1. Η δράση είχε κεντρικό πρόσωπο τον Ρήγα Φεραίο. Η διδασκαλία έγινε από τον φιλόλογο της δευτεροβάθμιας, προκάτά τη διάρκεια των διδακτικών ωρών του μαθήματος της Ιστορίας. Προεκτάσεις του μαθήματος, με έμφαση στη Λογοτεχνία, έγιναν εξ αποστά-

Επιστημονική Επετηρίς

σεως από τη φιλόλογο της τριτοβάθμιας, κατά κύριο λόγο με την ομάδα των συμμετεχόντων μαθητών. Κατά το σχολικό έτος 2020-2021 δουλεύουμε κατά βάση διαδικτυακά με 27 μαθητές του Β3. Η δράση έχει κεντρικό πρόσωπο τον Ιωάννη Καποδίστρια. Η αξιοποίηση του υλικού έγινε από τον φιλόλογο της δευτεροβάθμιας, κατά τη διάρκεια των διδακτικών ωρών του μαθήματος της Ιστορίας, και, ιδιαίτερα, το δεύτερο τετράμηνο. Προεκτάσεις του μαθήματος, με έμφαση στην ποιητική απεικόνιση του Κυβερνήτη από τους συγχρόνους του ως τους σημερινούς ποιητές του 21^{ου} αιώνα, έγιναν εξ αποστάσεως από τη φιλόλογο της τριτοβάθμιας στο πλαίσιο ειδικού αφιερώματος που οργανώθηκε στις 22 Μαρτίου 2021 στο τμήμα Β3 για τον συμβολικό εορτασμό της φετινής επετείου.

Οι μαθητές μελέτησαν τα προτεινόμενα κείμενα με βάση το χώρο, το χρόνο, την ιδεολογία της εποχής του συγγραφέα ή του αφηγητή και συνέκριναν τον διαχρονικό χαρακτήρα των ποιημάτων που γράφτηκαν για τον Ρήγα και για τον Καποδίστρια, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές στο χειρισμό του θέματος και στην αναγνώριση του έργου τους. Προσπάθησαν να ανιχνεύσουν κοινωνικά στερεότυπα σε κάθε είδους κείμενο αλλά και να ελέγξουν αν το λογοτεχνικό κείμενο τα αναπαράγει ή τα αποτρέπει και συνέδεσαν τις παραπάνω παρατηρήσεις τους με έργα άλλων τεχνών και με την ευρύτερη εμπειρία τους. Ταυτόχρονα απόλαυσαν τα λογοτεχνικά κείμενα, αναγνώρισαν τα διάφορα ποιητικά είδη, προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη στάση των λογοτεχνών και άσκησαν κριτική στο περιεχόμενό τους. Με τις διεργασίες αυτές ανέπτυξαν λειτουργίες ενσυναίσθησης, τοποθετώντας τον εαυτό τους στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή και αναπτύσσοντας έτσι ιστορική κρίση.

Στα παραδοτέα συγκαταλέγονται:

1. Διδακτικό υλικό εκπαιδευτικών ανά διδακτική ενότητα. Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων
2. Υλικό αξιολόγησης ανά διδακτική ενότητα
3. Εργασίες συμμετεχόντων ανά διδακτική ενότητα
4. Φόρμες αξιολόγησης προγράμματος από τους συμμετέχοντες
5. Δημιουργία σχετικής ιστοσελίδας, στην οποία αναρτώνται όλες οι εργασίες των μαθητών: <https://1821epanastasi.webnode.gr/>

Η συνολική εργασία θα παρουσιαστεί ολοκληρωμένη τον Οκτώβριο 2021 σε φοιτητές του 7^{ου} Εξαμήνου του Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας, στο πλαίσιο του μαθήματος που διδάσκει η Δώρα Μέντη, και θα γίνει αντικείμενο συζήτησης και σχολιασμού ως προς τη στοχοθεσία και την επιτυχή ή μη, διενέργεια της.

«Στον βωμό της πατρίδος»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δράση «Στον βωμό της Πατρίδος...» Από τον Ρήγα Φεραίο έως τον Ιωάννη Καποδίστρια, αναπτύχθηκε με τη συνεργασία του Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πρότυπου Γενικού Λυκείου Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης. Οι μαθητές μελέτησαν τα προτεινόμενα κείμενα με βάση το χώρο, το χρόνο, την ιδεολογία της εποχής του συγγραφέα ή του αφηγητή και συνέκριναν κείμενα της νεοελληνικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας που αναφέρονται στον Ρήγα και στον Καποδίστρια, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές στο χειρισμό του θέματος και στο πρόταγμα της ηρωοποίησης. Με τις διεργασίες αυτές ανέπτυξαν λειτουργίες ενσυναίσθησης, τοποθετώντας τον εαυτό τους στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή και αναπτύσσοντας έτσι ιστορική κρίση.

ABSTRACT

«In the shrine of the Country».

From Rigas Feraios to Ioannis Kapodistrias

In the action 'In the shrine of the Country...' From Rigas Feraios to Ioannis Kapodistrias, cooperation was developed between the Department of Greek Philology of the University of Athens and the Model General Lyceum of Smyrni.

The students studied the suggested texts on the basis of space, time, ideology of the time of the writer or narrator, and they compared texts of the greek and world literature which refer to Rigas and Kapodistrias. They detected similarities and differences in handling the topic and in contending heroization. Through these processes they developed empathy by placing themselves in the specific historical moment and thus building up historical judgement.